

“จับมือเบ็งเงง”: รูปแบบความสัมพันธ์ของเครือข่ายทางสังคมเพื่อสุขภาพ อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม

“Take Care Together”: The Relationship Model Of Social Network For Health In Yangsisurat District, MahaSarakhm Province.

ชวลิต ทิพม่อม¹ และธนพฤกษ์ ชามะรัตน์²
Chawalit Tippamom¹ and Thanapauge Chamaratana²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมเพื่อสุขภาพอำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีหน่วยวิเคราะห์ในระดับองค์กร คือ ตัวแทนกลุ่มหรือองค์กรในพื้นที่ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 คน จาก 17 องค์กรด้านสุขภาพที่ปฏิบัติงานในอำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม ATLAS.ti เพื่อวิเคราะห์เนื้อหา และโปรแกรม UCINET เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในเครือข่ายทางสังคมเพื่อสุขภาพ ผลการวิจัยพบว่า เครือข่ายทางสังคมเพื่อสุขภาพอำเภอยางสีสุราช ในระยะแรกมีความสัมพันธ์ในลักษณะโครงการ โดยมีรูปแบบความสัมพันธ์ตามหน้าที่ของหน่วยงาน ต่อมาเกิดการพัฒนาความสัมพันธ์กันในสองลักษณะ คือ เครือข่ายลักษณะประเด็นร่วม และเครือข่ายลักษณะแยกประเด็น เมื่อนำรูปแบบความสัมพันธ์ทั้งสามรูปแบบมาเปรียบเทียบกัน พบว่าทั้งด้านบทบาทหน้าที่ของสมาชิก การแลกเปลี่ยนภายในเครือข่าย ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ ตลอดจนช่วงเวลาและความถี่ของความสัมพันธ์ ล้วนมีความแตกต่างกัน

¹ นักศึกษาลัทธิศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
E-mail: chawchaw_chawalit@hotmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
E-mail: thanacha@kku.ac.th

โดยรูปแบบความสัมพันธ์แบบใหม่ที่เกิดขึ้นมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกว่าเดิม เนื่องจากปัญหาในการทำงานมีเพียงปัญหาเดียวเท่านั้น ส่งผลให้สมาชิกแต่ละคนมีความคุ้นเคยกันมากขึ้น ทำให้การดำเนินงานของเครือข่ายทางสังคมเพื่อสุขภาพ อำเภอขามเฒ่า จังหวัดมหาสารคาม เป็นไปอย่างราบรื่น และเกิดประโยชน์ต่อพื้นที่อย่างชัดเจน แต่เมื่อพัฒนารูปแบบเครือข่ายลักษณะแยกสามประเด็น มีจุดเด่น คือ ทำให้มีสมาชิกเครือข่ายเพิ่มขึ้น และแก้ไขปัญหาในประเด็นอื่นมากขึ้น แต่มีข้อเสีย ซึ่งทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายและคณะทำงานเครือข่ายลดลง

คำสำคัญ: รูปแบบความสัมพันธ์, เครือข่ายทางสังคม, เครือข่ายทางสังคมเพื่อสุขภาพ

Abstract

The objective of this research was to study the relationship model within the social network for health in Yangsisurat district, MahaSarakhm province using qualitative research methodology, with analytical unit at the organization level is representative of the group or organization in the area. Data were collected by using in-depth interviews and participatory observations with 20 key informants from 17 health organizations operating in Yang Si Surat district. Mahasarakham province. ATLAS.ti program was used to analyze content and UCINET program was used to study the relationships that occurred in the social network for health. The research found that the social network for health in Yang Srisurat district in the first phase had a relationship in the form of a project with the relationship model according to the functions of the agency. Later, the relationship between the two aspects was developed, namely the network of common issues and the network of separate issues. When comparing the three forms of relationships, it was found that the roles of members, internal exchanges, the flow direction of relationships, as well as the time and frequency of relationships

were all different. The new form of relationship that had occurred, had a stronger relationship than before, Due to work problems, there is only one problem. Resulting in each member becoming more acquainted. Making the operation of social networks for health in Yang Si Surat District, Mahasarakham province went smoothly and obviously created benefits to the area. At the same time, When developing a network in the form three issues. There is a strength, making the network members more and can solve other problems more. But there is a disadvantage, which causes the relationship between network members and the network working group to decrease.

Keywords: relationship model, social network, social network for health

1. บทนำ (Introduction)

ในปัจจุบันสถานการณ์กระแสโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่อย่างรวดเร็ว ในด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร การคมนาคม รวมถึงการสร้างตัวตนความเป็นเจ้าของท้องถิ่น ศาสนา หรือชาติพันธุ์ จนทำให้เกิดการรวมตัวของเครือข่ายในสังคม เพื่อเรียกร้อง ผลักดัน ตรวจสอบ หรืออาจจะมีกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในร่วมมือกันกำหนดนโยบายระหว่างรัฐกับสังคม เพื่อการแก้ไขปัญหาความสัมพันธ์ทางสังคมในพื้นที่ระหว่างรัฐกับสังคม ในระดับความสัมพันธ์เชิงนโยบาย โดยที่ผ่านมารัฐจะทำหน้าที่ผูกขาดเป็นฝ่ายกำหนดนโยบาย เพื่อขยายผลนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งนโยบายที่กำหนดยังไม่ตรงตามความต้องการของสังคม นอกจากนั้นความสัมพันธ์ในเชิงปฏิบัติที่ผ่านมารัฐจะมีบทบาทในการควบคุมและแทรกแซงกิจกรรมของคนในสังคม (อนุสรณ์ ลิ้มมณี, 2558) ด้วยเหตุนี้ จึงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานและความสัมพันธ์แบบใหม่ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วม มีความยืดหยุ่น และเท่าทันสถานการณ์ปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ (บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์ และคณะ, 2559)

สอดคล้องกับเวทีพัฒนานโยบายสาธารณสุขระดับอำเภอพื้นที่อำเภออย่างสีสุราช จัดโดยสภาอัยกแพง เบ้งเบ้ง คนอำเภออย่างสีสุราช (2557) สะท้อนให้เห็นว่า ในพื้นที่อำเภออย่างสีสุราชมีประเด็นปัญหาสาธารณสุขที่กระทบต่อประชาชนอำเภออย่างสีสุราช คือ เรื่อง ประเด็นปัญหาขยะ โดยที่ผ่านมามีการแก้ไขปัญหายังไม่สามารถประสบความสำเร็จ เนื่องจากยังไม่มีกระบวนการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และ ภาคประชาชนในการจัดการปัญหายขยะร่วมกัน

จากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว จึงทำให้เกิดการรวมตัวกันของภาคีความร่วมมือ ในส่วนราชการ ท้องถิ่น ท้องที่ และชาวบ้าน ในลักษณะเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ในชื่อ “เครือข่ายองค์กรประชาสังคมระดับอำเภอ” (สภาอัยกแพง เบ้งเบ้ง คนมหาสารคาม, 2560) โดยมีการดำเนินงานเชื่อมโยงและสร้างความร่วมมือในการทำงาน หนุนเสริมพื้นที่ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2557) จนทำให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมเพื่อสุขภาพ อำเภออย่างสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม

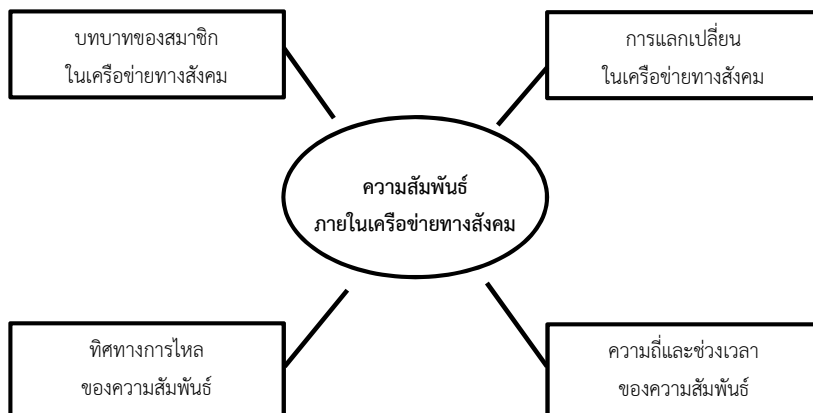
ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องทำความเข้าใจต่อความสัมพันธ์ใหม่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ อำเภออย่างสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม เนื่องจากความสัมพันธ์ใหม่ที่เกิดขึ้นมีลักษณะ เป็นความสัมพันธ์ที่ช่วยสนับสนุนและหนุนเสริมให้เครือข่ายทางสังคมเพื่อสุขภาพ อำเภออย่างสีสุราช เกิดความร่วมมือในการทำงานในอย่างมีส่วนร่วม สามารถแก้ไขปัญหา การทำงานที่ล่าช้าช่วยสนับสนุนให้เครือข่ายทางสังคมสามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพิ่มมากขึ้น และสามารถที่จะนำความรู้ที่เกิดขึ้นนำไปใช้ขยายผลให้กับพื้นที่อำเภออื่น เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ (Objective)

เพื่อศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมเพื่อสุขภาพอำเภออย่างสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม

3. การพัฒนารอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม ที่ใช้อธิบาย การความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคม โดยสามารถแบ่งความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย ทางสังคม เป็น 4 ประการ ได้แก่ (1) บทบาทของสมาชิกในเครือข่ายทางสังคม ซึ่งบุคคล มีความสัมพันธ์ต่อกันตามบทบาทหน้าที่ โดยแต่ละบุคคลมีบทบาทหน้าที่มากกว่าหนึ่ง บทบาทในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงซ้อน ส่วนความ สัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีบทบาทเดียว เรียกได้ว่า ความสัมพันธ์เชิงเดี่ยว ทั้งนี้ บทบาท ของบุคคลแต่ละบทบาทจะมีความคาดหวังและบรรทัดฐานเป็นตัวชี้นำพฤติกรรมในการ กระทำต่อกัน (2) พื้นฐานความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย เกิดจากการแลกเปลี่ยนเชิงผล ประโยชน์ในลักษณะการช่วยเหลือด้านวัตถุ และด้านจิตใจ (3) ทิศทางการไหลของความ สัมพันธ์ สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมและไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งมีผลเกิดมาจากการ แลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน และ (4) ความถี่และช่วงเวลาของความสัมพัธ์ ซึ่งความถี่ของการพบปะกันจะส่งผลให้เกิดความใกล้ชิดกันหรือเกิดความผูกพันระหว่าง บุคคล แต่สำหรับช่วงเวลาที่ยู้งักกันระหว่างบุคคล มีผลต่อความผูกพันและความสัมพันธ์ ของบุคคล (Wasserman and Faust, 2001 อ้างถึงใน ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์, 2554) ทั้งนี้ สามารถเขียนเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology)

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีหน่วยวิเคราะห์ในระดับองค์กร คือ กลุ่มหรือองค์กร โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ ตัวแทนกลุ่ม องค์กร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 20 คน จาก 17 องค์กรด้านสุขภาพที่ปฏิบัติงานในอำเภออย่างสีสุราช จังหวัดมหาสารคามโดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบบเจาะจงเพราะเป็นการทำความเข้าใจสถานการณ์หรือบริบทที่เฉพาะเจาะจง (วรรณดี สุทธิธารกร, 2559) ซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือกใน 3 เรื่อง ได้แก่ (1) เป็นตัวแทนหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคประชาสังคม (2) มีประเด็นเฉพาะในการทำงานเน้นด้านสุขภาพ และ (3) มีการทำงานประชาสังคมระดับอำเภออย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 3 ปี

สำหรับการเก็บข้อมูลมีการสัมภาษณ์เชิงลึก และมีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเมื่อเก็บข้อมูลครบถ้วน ผู้วิจัยได้มีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยการใช้แหล่งบุคคลที่ต่างกัน เวลาต่างกัน และสถานที่ต่างกัน (Data Triangulation) หลังจากนั้นจึงได้มีการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสรุปรวบรวมข้อมูลจากการถอดเทปบันทึกเสียง ซึ่งจัดพิมพ์ข้อมูลลงในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ Microsoft Word และป้อนเข้าสู่โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยใช้โปรแกรม ATLAS.ti และมีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในลักษณะของเครือข่าย (web) ด้วยโปรแกรม UCINET

อนึ่ง งานวิจัยนี้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์โดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ตามหนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น เลขที่ HE613016

5. ผลการวิจัย (Results)

เมื่อได้ดำเนินการศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมเพื่อสุขภาพอำเภออย่างสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม พบว่า เกิดรูปแบบความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคมประกอบด้วย รูปแบบความสัมพันธ์เดิมที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายแบบโครงการ และรูปแบบเครือข่ายความสัมพันธ์แบบใหม่ ที่พบว่ามี 2 แบบ คือ เครือข่ายลักษณะประเด็นร่วม และเครือข่ายลักษณะแยกประเด็น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. รูปแบบความสัมพันธ์เดิม

รูปแบบความสัมพันธ์เดิมเป็นรูปแบบเครือข่ายความสัมพันธ์เดิม ที่เกิดขึ้นก่อนหน่วยงานต่างๆ จะรวมตัวกันเป็นเครือข่ายองค์กรภาคประชาสังคมอำเภอยางสีสุราช ซึ่งมีลักษณะของเครือข่ายความสัมพันธ์ผ่านตัวโครงการที่ได้รับการสนับสนุนของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) เป็นเครือข่ายลักษณะโครงการ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดการวิจัยทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ บทบาทหน้าที่ของสมาชิก การแลกเปลี่ยนภายในเครือข่าย ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ และช่วงเวลาและความถี่ของความสัมพันธ์ ดังนี้

ในด้านแรกที่เป็นบทบาทหน้าที่ของสมาชิก พบว่า เครือข่ายลักษณะนี้ยังไม่มี การกำหนดบทบาทหน้าที่การทำงานของสมาชิก เนื่องจากยังไม่มีกรรวมตัวกันที่ชัดเจน แต่ละหน่วยงานจะแยกกันดำเนินงานไปตามหน้าที่และภารกิจของตนเอง

ด้านการแลกเปลี่ยนภายในเครือข่าย พบว่า การแลกเปลี่ยนภายในของเครือข่ายลักษณะนี้ เป็นการแลกเปลี่ยนภายในหน่วยงานหรือส่วนงานของตนเอง ส่วนการแลกเปลี่ยนกับหน่วยงานอื่นจะมีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างหน่วยงานผ่านโครงการสนับสนุนของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ

ถัดมาในด้านทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ พบว่า สมาชิกเครือข่ายส่วนใหญ่ จะมีความสัมพันธ์กันมาก่อน ในลักษณะความสัมพันธ์ของเพื่อนที่เคยร่วมงานกันมาก่อน ผ่านภารกิจงานด้านสาธารณสุข งานด้านท้องถิ่นและท้องที่ รวมถึงมีความสัมพันธ์ในลักษณะเพื่อนที่เคยทำงานร่วมกันผ่านโครงการสนับสนุนของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ นอกจากนั้นยังมีความสัมพันธ์ในลักษณะเพื่อนที่น้องที่เคยเรียนหนังสือร่วมกันมาก่อน และยังมีความสัมพันธ์ในลักษณะคนบ้านเดียวกัน คือ อยู่ในพื้นที่อำเภอเดียวกันและอยู่ในพื้นที่ตำบลเดียวกัน ซึ่งความสัมพันธ์ของเครือข่ายลักษณะนี้ เป็นความสัมพันธ์ที่มีความซับซ้อนกันและมีความสัมพันธ์แบบหลวมๆ ที่ไม่มีความชัดเจนในการทำงานร่วมกัน

ในด้านช่วงเวลาและความถี่ของความสัมพันธ์ พบว่า ในการพบปะของสมาชิก เครือข่ายจะมีความถี่ในการพบปะกันที่ไม่แน่นอน ส่วนใหญ่จะมีการพบปะกันผ่านการประชุมและการทำงานของแต่ละหน่วยงาน และมีการพบปะกันผ่านการทำงานโครงการของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ

2. รูปแบบเครือข่ายความสัมพันธ์แบบใหม่

เครือข่ายความสัมพันธ์ใหม่ เกิดขึ้นหลังจากการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายองค์กรภาคประชาสังคมอำเภออย่างสีสุราช ทำให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ใหม่ที่ช่วยสนับสนุนในการประสานความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอำเภออย่างสีสุราช พบว่า มี 2 แบบ คือ เครือข่ายลักษณะประเด็นร่วม และเครือข่ายลักษณะแยกประเด็น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 เครือข่ายลักษณะประเด็นร่วม

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายลักษณะประเด็นร่วม สามารถจำแนกออกเป็นประเด็นการวิเคราะห์ ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของสมาชิก พบว่า เครือข่ายลักษณะประเด็นร่วมมีการแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานที่ชัดเจนขึ้น โดยจะมีการคัดเลือกประธาน เพื่อทำหน้าที่ในการเป็นประธานในการประชุม ลงนามในหนังสือเชิญของเครือข่ายอำเภออย่างสีสุราช และเข้าร่วมประชุมพูดคุยแลกเปลี่ยนกระบวนการทำงานร่วมกับสมาชิกแพ่ง แ่งงคมมหาสารคาม นอกจากนั้นยังมีเลขาเครือข่ายอำเภออย่างสีสุราช ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานหลัก มีบทบาทหน้าที่จัดทำเอกสารทางราชการ สรุปและรวบรวมผลการดำเนินงานเพื่อจัดทำเป็นรายงานเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และในส่วนคณะกรรมการเครือข่ายอำเภออย่างสีสุราช จะมีหน้าที่ในการเข้าร่วมประชุมการทำงาน นำภารกิจของเครือข่ายอำเภออย่างสีสุราช ลงไปปฏิบัติในพื้นที่ตำบลของตนเอง และสรุปการทำงานในตำบลตนเอง รายงานต่อที่ประชุมเครือข่ายอำเภออย่างสีสุราช

การแลกเปลี่ยนภายในเครือข่าย พบว่า สมาชิกเครือข่ายอำเภออย่างสีสุราช มีการแลกเปลี่ยนกันภายในเครือข่าย โดยอาศัยการช่วยเหลือกัน ผ่านการทำงานประเด็นการจัดการขยะร่วมกันเพียงประเด็นเดียว ทำให้สมาชิกมีการช่วยกันเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้เรื่องการจัดการขยะ มีการแบ่งกันทำงานตามความถนัด ตามความสามารถเฉพาะของแต่ละคน รวมถึงพื้นที่ไหนสามารถยกระดับตนเองเป็นพื้นที่ต้นแบบก็จะถูกใช้เป็นพื้นที่ในการเรียนในรู้ให้กับพื้นที่หมู่บ้านอื่นภายในอำเภอ ขณะเดียวกันมีการขอความช่วยเหลือให้หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องมาช่วยสนับสนุนการทำงาน ผ่านการนำเสนอในที่ประชุม ทำให้เกิดการสนับสนุนในเรื่องอุปกรณ์ต่างๆ ในการปฏิบัติงาน

ด้านทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ พบว่า สมาชิกเครือข่ายอำเภอยางสีสุราชได้มีการปรับความสัมพันธ์ใหม่จากเดิมที่ต่างหน่วยงานต่างแยกกันทำงาน โดยปรับให้มีประเด็นปัญหาพร้อมเพียงประเด็นเดียวเป็นตัวยึดโยงความสัมพันธ์ของสมาชิก และมีแกนหลักในการประสานความร่วมมือ 1 ราย ทำหน้าที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายองค์กรภาคประชาสังคมจังหวัดมหาสารคาม หรือ **“สภาอักษะ เบ็งแงง คนมหาสารคาม”** กับเครือข่ายองค์กรภาคประชาสังคมอำเภอยางสีสุราช หรือ **“สภาอักษะ เบ็งแงง คนอำเภอยางสีสุราช”** ในลักษณะแนวตั้ง ที่มีการประสานความร่วมมือเชิงนโยบาย การสนับสนุนงบประมาณ และสนับสนุนบุคลากรในการทำงาน โดยการประสานส่วนใหญ่มิจะมีการดำเนินงานข้ามขั้นตอนระหว่างจังหวัดลงสู่ตำบล แต่จะต้องผ่านการตัดสินใจของเครือข่ายอำเภอยางสีสุราชก่อน ทั้งนี้เพื่อความชัดเจนในการทำงานและป้องกันความสับสนที่จะเกิดขึ้นในการทำงาน

ขณะเดียวกันแต่ละตำบลจะมีการคัดเลือกตัวแทนตำบลละ 2 คน เพื่อเข้าเป็นคณะทำงานของเครือข่ายระดับอำเภอ โดยมีการขยายสมาชิกจากการคัดเลือกบุคคลต้นแบบในตำบลที่เคยร่วมงานในประเด็นปัญหาร่วมกันมาทำงานเป็นคณะทำงานระดับตำบล

สุดท้ายในด้านช่วงเวลาและความถี่ของความสัมพันธ์ พบว่า ในการพบปะของสมาชิกเครือข่ายจะมีความถี่ในการพบปะกันผ่านการประชุมที่เป็นทางการจำนวน 1 ครั้งต่อ 1-2 เดือน ในที่ประชุมจะมีการรายงานการทำงานในแต่ละตำบล ขณะเดียวกันมีการพบปะของสมาชิกเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการจำนวน 1 ครั้งต่อ 1-2 สัปดาห์ สาเหตุที่ทำให้พบปะกันบ่อย เพราะต้องแลกเปลี่ยนความรู้ในการทำงาน นอกจากนั้นได้พบปะกันถี่ เพราะมีการจัดเวทีเป็นประจำ หรือมีการพบปะกันผ่านการทำกิจกรรมที่นอกเหนือจากงานเครือข่ายการพบปะกันเป็นประจำ ทำให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสนิทสนมกันมากขึ้นจากเดิมที่รู้จักกันเพียงชื่อนั้น

2.2 เครือข่ายลักษณะแยกประเด็น

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เครือข่ายลักษณะแยกประเด็น สามารถจำแนกออกเป็นประเด็นการวิเคราะห์ ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของสมาชิก พบว่า การแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานของสมาชิกเครือข่าย มีการแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานที่ชัดเจน โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน

ได้แก่ ส่วนแรก เลขาเครือข่าย มีบทบาทหน้าที่เป็นผู้ประสานงานหลัก ส่วนที่สอง คณะกรรมการเครือข่ายหรือเลขาธิการกรรมการประเด็น มีบทบาทหน้าที่ในการช่วยเตรียมวาระการประชุม จัดบันทึกการประชุม เป็นวิทยากรผู้ให้ความรู้กับชุมชน หรือเป็นคณะกรรมการติดตามประเมินผล ในส่วนงานเลขาธิการกรรมการจะมีบทบาทหน้าที่ในการรับนโยบายจากเครือข่ายประสานความร่วมมือให้เกิดการวางแผนการทำงานในคณะอนุกรรมการประเด็น และส่วนที่สาม คณะอนุกรรมการประเด็น มีบทบาทหน้าที่ในการเป็นวิทยากรสนับสนุนพื้นที่ในการทำงานให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติ รวมถึงเข้าร่วมประชุมวางแผนการทำงานในประเด็นของตนเอง นอกจากนั้นยังทำหน้าที่รวบรวมข้อมูล ติดตามประเมินผลการทำงาน และยังมีบทบาทในการประสานงานระหว่างอำเภอกับตำบล

ด้านที่สองในการแลกเปลี่ยนภายในเครือข่าย พบว่า เครือข่ายมีการแลกเปลี่ยนกันภายในเครือข่าย โดยอาศัยการช่วยเหลือกัน เช่น การช่วยเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้ เรื่องอาหารปลอดภัย เรื่องผู้สูงอายุ เรื่องขยะ และเรื่องอื่น ตามแต่ละคนมีความถนัดและมีความสามารถเฉพาะ รวมถึงพื้นที่ไหนสามารถยกระดับตนเองเป็นพื้นที่ต้นแบบก็จะถูกใช้เป็นพื้นที่ในการเรียนรู้ให้กับพื้นที่อื่นภายในอำเภอ ขณะเดียวกันมีการขอความช่วยเหลือให้หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องมาช่วยสนับสนุนการทำงาน ผ่านการนำเสนอในประชุม ทำให้เกิดการสนับสนุนในเรื่องอุปกรณ์ต่างๆในการปฏิบัติงาน นอกจากนั้นในแต่ละประเด็นการทำงานจะมีการสนับสนุนช่วยเหลือกันในเรื่องบุคลากร เรื่องความรู้ แต่ยังคงแยกงบประมาณออกจากกัน

ในด้านทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ พบว่า เครือข่ายมีการปรับเปลี่ยนการทำงานใหม่ โดยขยายการทำงานเชิงประเด็น ตามภารกิจการทำงานใหม่ของเครือข่ายองค์กรภาคประชาสังคมจังหวัดมหาสารคามที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ให้มีการขยายผลการดำเนินงานเชิงประเด็นจาก 1 ประเด็น เพิ่มเป็น 3 ประเด็น จากลักษณะการทำงานแบบใหม่ทำให้เกิดการจัดความสัมพันธ์ใหม่ของเครือข่ายอำเภออย่างสีสุราช โดยมีแกนหลักหรือเลขาและทีมคณะทำงานหรือกองเลขา ทำหน้าที่เชื่อมโยงประสานการทำงานระหว่างเครือข่ายองค์กรภาคประชาสังคมจังหวัดมหาสารคามกับเครือข่ายอำเภออย่างสีสุราช นอกจากนั้นแกนนำหรือเลขาและทีมคณะทำงานหรือกองเลขา ยังทำหน้าที่เชื่อมโยงการทำงานกับคณะอนุกรรมการ

ทั้ง 3 ประเด็น โดยจะมีประธานและเลขาของแต่ละคณะอนุกรรมการแต่ละประเด็น เข้ามาทำหน้าที่เป็นทีมคณะทำงานหรือกองเลขาเครือข่ายอำเภออย่างสืุสราข

ส่วนช่วงเวลาและความถี่ของความสัมพันธ์ พบว่า ในการพบปะของสมาชิก เครือข่าย จะมีความถี่ในการพบปะกันผ่านการประชุมที่เป็นทางการจำนวน 1 ครั้งต่อ 1- 2 เดือน ในที่ประชุมจะมีการรายงานการทำงานในแต่ละประเด็น ขณะเดียวกันเมื่อ มีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและระบบสุขภาพอำเภอ (พขอ.) (District Health Board: DHB) ทำให้มีการจัดประชุมที่เป็นทางการถี่ขึ้นจำนวน 1-2 ครั้งต่อ 1 เดือน แต่ก็มีสมาชิกเครือข่ายบางคนเท่านั้นที่ได้เข้าร่วมเนื่องจากมีการกิจโดยตรง

ขณะเดียวกันการพบปะของสมาชิกเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการจะพบปะกันจำนวน 1 ครั้งต่อ 1-2 สัปดาห์ สาเหตุที่ทำให้พบปะกันบ่อย เพราะต้องแลกเปลี่ยนความรู้ในการทำงาน นอกจากนั้นได้พบปะกันถี่เพราะมีการจัดเวทีเป็นประจำ หรือมีการพบปะกัน ผ่านการทำกิจกรรมที่นอกเหนือจากงานเครือข่าย และนอกจากการพบปะกันตามเวที และการทำกิจกรรม ยังมีการนัดหมายพบปะกันระหว่างสมาชิกในเครือข่ายผ่านการนัดรับ ประทานอาหารร่วมกัน การพบปะกันเป็นประจำทำให้สมาชิกในเครือข่ายที่เข้ามาใหม่ มีความสนิทสนมกันมากขึ้น

ทั้งนี้ เมื่อวิเคราะห์ผ่านการเปรียบเทียบรูปแบบความสัมพันธ์จำแนกตามลักษณะ เครือข่ายทางสังคมเพื่อสุขภาพ อำเภออย่างสืุสราข ทำให้เห็นว่า บทบาทหน้าที่ของสมาชิก ในความสัมพันธ์เดิม ไม่มีการกำหนดหน้าที่ชัดเจนแยกกันทำงาน แตกต่างจากความสัมพันธ์ ใหม่ ที่มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ชัดเจน กำหนดประธาน เลขา และคณะทำงาน ซึ่งแต่ละส่วน จะมีหน้าที่ของตนเอง ขณะเดียวกันการแลกเปลี่ยนภายในเครือข่ายในความสัมพันธ์เดิม จะมีการแลกเปลี่ยนเฉพาะภายในหน่วยงานตนเอง หรือแลกเปลี่ยนผ่านโครงการ ที่ทำร่วมกัน แตกต่างจากความสัมพันธ์ใหม่ มีการแลกเปลี่ยน ช่วยเหลือกัน ในลักษณะ เครือข่ายข้ามประเด็นการทำงาน หรือแลกเปลี่ยน ช่วยเหลือตามความถนัดเฉพาะของ บุคคล นอกจากนั้นมีการแลกเปลี่ยน ช่วยเหลือกัน ข้ามพื้นที่ตำบลภายในอำเภอ ตลอดจน มีการแลกเปลี่ยน ช่วยเหลือกัน ข้ามหน่วยงาน

นอกจากนี้ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ ในความสัมพันธ์เดิม สมาชิกจะรู้จัก กันมาก่อนในลักษณะเพื่อนร่วมงานตามโครงการ เพื่อนร่วมงานในองค์กร หรือเพื่อน ร่วมชั้นเรียนที่เคยเรียนหนังสือด้วยกัน และเป็นคนตำบลเดียวกันทำให้รู้จักกัน

ลักษณะความสัมพันธ์จะมีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนแบบหลวมไม่มีความชัดเจนในการทำงานร่วมกัน แตกต่างจากความสัมพันธ์ใหม่ จะมีประเด็นการทำงาน แขนงนำหลักในการประสานงาน ทำหน้าที่เชื่อมโยงสมาชิก ลักษณะความสัมพันธ์เป็นแนวดิ่ง โดยรับนโยบาย โครงการจากจังหวัดนำสู่การปฏิบัติในอำเภอ มีการประสานงานตามขั้นตอนจังหวัด อำเภอ ตำบล และมีการขยายสมาชิกผ่านประเด็นการทำงาน ในส่วนช่วงเวลาและความถี่ของความสัมพันธ์ ในความสัมพันธ์เดิมการพบปะกัน มีความถี่ไม่แน่นอน จะพบปะกันผ่านการประชุมของแต่ละหน่วยงาน หรือพบปะกันตามการประชุมโครงการ แตกต่างจากความสัมพันธ์ใหม่ มีความถี่ในการพบปะกัน 1 ครั้งต่อ 1 – 2 เดือน เพื่อรายงานการทำงาน นอกจากการประชุมทางการยังมีการพบปะกับแบบไม่เป็นทางการ 1 ครั้งต่อ 1 – 2 สัปดาห์ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ในการทำงาน โดยจะพบปะกันในการปฏิบัติกิจกรรมที่นอกเหนือจากงานเครือข่ายหรือนัดรับประทานอาหารร่วมกัน ผลที่เกิดขึ้นจากการพบปะกันเป็นประจำทำให้สมาชิกเครือข่ายสนิทสนมกันมากขึ้น ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบรูปแบบความสัมพันธ์จำแนกตามคุณลักษณะของเครือข่ายทางสังคมเพื่อสุขภาพ

คุณลักษณะของเครือข่ายทางสังคม	รูปแบบเครือข่ายความสัมพันธ์		
	ความสัมพันธ์แบบเดิม	ความสัมพันธ์แบบใหม่	
		เครือข่ายลักษณะโครงข่าย	เครือข่ายลักษณะแยกประเด็น
1. บทบาทหน้าที่ของสมาชิก	- ไม่มีการกำหนดบทบาทหน้าที่การทำงานของสมาชิก เนื่องจากยังไม่มีกรรมร่วมกัน - แต่ละหน่วยงานจะแยกกันดำเนินงานไปตามหน้าที่และภารกิจของตนเอง	- มีการแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานที่ชัดเจน - มีการคัดเลือกประธาน ทำหน้าที่เป็นประธานการประชุม ลงนามหนังสือเชิญ และเข้าร่วมประชุม พูดคุยแลกเปลี่ยนร่วมกับสมาชิกแพง เบ่งแง คนหาสารคาม - มีเลขาเครือข่ายอำเภออย่างสิสุราช ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานหลัก มีบทบาทหน้าที่จัดทำเอกสารทางราชการ สรุปรวบรวมผลการดำเนินงาน และจัดทำรายงานเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - มีคณะกรรมการเครือข่ายอำเภออย่างสิสุราช ทำหน้าที่เข้าร่วมประชุม รวมถึงนำภารกิจ ลงไปปฏิบัติในพื้นที่ตำบลของตนเอง และสรุปการทำงานในตำบลตนเอง รายงานต่อที่ประชุมเครือข่ายอำเภออย่างสิสุราช	- มีการแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานที่ชัดเจน - มีเลขาเครือข่ายเป็นผู้ประสานงานหลัก - มีคณะกรรมการเครือข่ายหรือเลขานุการการประชุม ช่วยเตรียมวาระการประชุม จัดบันทึกการประชุม เป็นวิทยากรให้ความรู้ และเป็นคณะกรรมการติดตามประเมินผล - สำหรับส่วนงานเลขาอนุกรรมการจะมีบทบาทหน้าที่ในการรับนโยบายจากเครือข่ายประสานความร่วมมือให้เกิดการวางแผนการทำงานในคณะอนุกรรมการประเด็น - คณะอนุกรรมการประเด็นมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นวิทยากรสนับสนุนพื้นที่ในการทำงาน รวมถึงเข้าร่วมประชุมวางแผนการทำงานในประเด็นของตนเอง นอกจากนั้นยังทำหน้าที่รวบรวมข้อมูล ติดตาม ประเมินผลการทำงาน และประสานงานระหว่างอำเภอกับตำบล
2. การแลกเปลี่ยนภายในเครือข่าย	- มีการแลกเปลี่ยนภายในหน่วยงานหรือส่วนงานของตนเอง - มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างหน่วยงานผ่านโครงการสนับสนุนของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ	- มีการแลกเปลี่ยนกันภายในเครือข่าย - มีการช่วยเหลือกัน ผ่านการทำงานประเด็นการจัดการขยะร่วมกันเพียงประเด็นเดียว - สมาชิกมีการช่วยกันเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้เรื่องการจัดการขยะ - มีการแบ่งกันทำงาน ตามความถนัดตามความสามารถเฉพาะของแต่ละคน	- มีการแลกเปลี่ยนกันภายในเครือข่าย - มีการช่วยเหลือกัน โดยเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้เรื่องอาหารปลอดภัย เรื่องผู้สูงอายุ เรื่องขยะ และเรื่องอื่น ตามแต่ละคนมีความถนัดและมีความสามารถเฉพาะ - มีการแลกเปลี่ยนความรู้โดยใช้พื้นที่ต้นแบบเป็นพื้นที่ศึกษาดูงานภายในพื้นที่อำเภอ

คุณลักษณะของเครือข่ายทางสังคม	รูปแบบเครือข่ายความสัมพันธ์		
	ความสัมพันธ์แบบเดิม	ความสัมพันธ์แบบใหม่	
	เครือข่ายลักษณะโครงการ	เครือข่ายลักษณะประเด็นร่วม	เครือข่ายลักษณะแยกประเด็น
		- มีการแลกเปลี่ยนความรู้โดยใช้พื้นที่ต้นแบบเป็นพื้นที่ศึกษาดูงานภายในพื้นที่อำเภอ - มีการขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องมาช่วยสนับสนุนการทำงาน ผ่านการนำเสนอในที่ประชุมหัวหน้าส่วนราชการ	- มีการขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องมาช่วยสนับสนุนการทำงาน ผ่านการนำเสนอในที่ประชุมหัวหน้าส่วนราชการ - แต่ละประเด็นทำงานจะมีการสนับสนุนช่วยเหลือกันในเรื่องบุคลากร เรื่องความรู้ แต่ยังคงแยกงบประมาณออกจากกัน
3. ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์	- สมาชิกเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันมาก่อน ในลักษณะความสัมพันธ์ของเพื่อนที่เคยร่วมงานผ่านภารกิจงานด้านสาธารณสุข หรืองานด้านท้องถิ่นและท้องที่ - มีความสัมพันธ์ในลักษณะเพื่อนที่เคยทำงานร่วมกันผ่านโครงการสนับสนุนของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ - มีความสัมพันธ์ในลักษณะเพื่อนที่น้องที่เคยเรียนหนังสือร่วมกันมาก่อน - มีความสัมพันธ์ในลักษณะคนบ้านเดียวกัน คือ อยู่ในพื้นที่อำเภอเดียวกันและอยู่ในพื้นที่ตำบลเดียวกัน - ลักษณะความสัมพันธ์มีความซับซ้อนกันและมีความสัมพันธ์แบบหลวมๆที่ไม่มีความชัดเจนในการทำงานร่วมกัน	- ปรับความสัมพันธ์ใหม่จากเดิมที่แต่ละหน่วยงานแยกกันทำงาน - ปรับให้มีประเด็นปัญหาร่วมเพียงประเด็นเดียวเพื่อยึดโยงความสัมพันธ์ของสมาชิก - มีแกนหลักในการประสานความร่วมมือ 1 ราย ทำหน้าที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่าย - มีลักษณะการทำงานแนวตั้ง มีการประสานความร่วมมือเชิงนโยบาย มีการสนับสนุนบุคลากรในการทำงาน และรับการสนับสนุนงบประมาณ จากเครือข่ายองค์กรภาคประชาสังคมจังหวัดมหาสารคาม - การประสานงานจะทำตามขั้นตอนระหว่างจังหวัด อำเภอ ลงสู่ตำบล - เพื่อความชัดเจนในการทำงานและป้องกันความสับสนที่จะเกิดขึ้นในการทำงาน - แต่ละตำบลจะมีการคัดเลือกตัวแทนตำบลละ 2 คน เพื่อเข้าเป็นคณะทำงานของเครือข่ายระดับอำเภอ - มีการขยายสมาชิกจากการคัดเลือกบุคคลต้นแบบในตำบลที่เคยร่วมงานในประเด็นปัญหาร่วมกันมาทำงานเป็นคณะทำงานระดับตำบล	- มีการปรับเปลี่ยนการทำงานใหม่ โดยขยายการทำงานเชิงประเด็นตามภารกิจการทำงานใหม่ของเครือข่ายองค์กรภาคประชาสังคม จังหวัดมหาสารคาม ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ - มีการขยายผลการทำงานเชิงประเด็นจาก 1 ประเด็น เพิ่มเป็น 3 ประเด็น - มีแกนหลักหรือเลขาและทีมคณะทำงานหรือกองเลขา ทำหน้าที่เชื่อมโยงประสานการทำงานระหว่างเครือข่ายองค์กรภาคประชาสังคมจังหวัดมหาสารคามกับเครือข่ายอำเภออย่างสิสุราช - มีแกนนำหรือเลขาและทีมคณะทำงานหรือกองเลขา ยังทำหน้าที่เชื่อมโยงการทำงานกับคณะอนุกรรมการทั้ง 3 ประเด็น โดยจะมีประธานและเลขาของแต่ละคณะอนุกรรมการแต่ละประเด็น เข้ามาทำหน้าที่เป็นทีมคณะทำงานหรือกองเลขาเครือข่ายอำเภออย่างสิสุราช

คุณลักษณะของเครือข่ายทางสังคม	รูปแบบเครือข่ายความสัมพันธ์		
	ความสัมพันธ์แบบเดิม	ความสัมพันธ์แบบใหม่	
	เครือข่ายลักษณะโครงการ	เครือข่ายลักษณะประเด็นร่วม	เครือข่ายลักษณะแยกประเด็น
4. ช่วงเวลาและความถี่ของความสัมพันธ์	- มีความถี่ในการพบปะกันที่ไม่แน่นอน - มีการพบปะกันผ่านการประชุมและการทำงานของแต่ละหน่วยงาน - มีการพบปะกันผ่านการทำงานโครงการ ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ	- มีความถี่ในการพบปะกันผ่านการประชุมที่เป็นทางการจำนวน 1 ครั้งต่อ 1- 2 เดือน เพื่อรายงานการทำงานในแต่ละตำบล - มีการพบปะของสมาชิกเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการจำนวน 1 ครั้งต่อ 1 - 2 สัปดาห์ สาเหตุที่ทำให้พบปะกันบ่อย เพราะต้องแลกเปลี่ยนความรู้ในการทำงานผ่านเวทีประชุมและพบปะกันผ่านการทำกิจกรรมที่นอกเหนือจากงานเครือข่าย - การพบปะกันเป็นประจำทำให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสนิทสนมกันมากขึ้นจากเดิมที่รู้จักกันเพียงชื่อเท่านั้น	- มีความถี่ในการพบปะกันผ่านการประชุมที่เป็นทางการจำนวน 1 ครั้งต่อ 1- 2 เดือน เพื่อรายงานการทำงานในแต่ละประเด็น - มีคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและระบบสุขภาพอำเภอ ทำให้มีการจัดประชุมที่เป็นทางการถี่ขึ้นจำนวน 1-2 ครั้งต่อ 1 เดือน แต่มีสมาชิก บางคนเท่านั้นที่ได้เข้าร่วมเนื่องจากมีการกิจโดยตรง - มีการพบปะของสมาชิกเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการจำนวน 1 ครั้งต่อ 1 - 2 สัปดาห์ สาเหตุที่ทำให้พบปะกันบ่อย เพราะต้องแลกเปลี่ยนความรู้ในการทำงานผ่านเวทีประชุมพบปะกันผ่านการทำกิจกรรมที่นอกเหนือจากงานเครือข่าย และมีการพบปะกันผ่านการนัดรับประทานอาหารร่วมกัน - การพบปะกันเป็นประจำทำให้สมาชิกในเครือข่ายที่เข้ามาใหม่มีความสนิทสนมกันมากขึ้น

6. สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมเพื่อสุขภาพอำเภอ ยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม สามารถจะสรุปเปรียบเทียบรูปแบบความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมเพื่อสุขภาพ 3 รูปแบบ โดยจำแนกตามคุณลักษณะของเครือข่ายทางสังคมที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. บทบาทหน้าที่ จะเห็นได้ว่าเครือข่ายลักษณะโครงการ ยังไม่มีบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน และแยกกันทำงานตามภารกิจหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน ส่วนเครือข่ายลักษณะประเด็นร่วม เริ่มชัดเจนขึ้นโดยมีประธานมีคณะกรรมการ มีการกำหนดให้เลขาเป็นคน

เชื่อมโยงเกาะเกี่ยวสมาชิก ขณะที่เครือข่ายลักษณะแยกประเด็นเริ่มมีอนุกรรมการเพิ่มเข้ามาประเด็นละ 10 คน รวมเป็น 30 คน ในแต่ละประเด็นเกิดการขยายสมาชิกเพิ่มมากขึ้น มีกำหนดบทบาทให้เลขานุการของแต่ละประเด็นเป็นคนเชื่อมโยงเกาะเกี่ยวสมาชิกในแต่ละประเด็น

2. การแลกเปลี่ยนภายในเครือข่าย เครือข่ายลักษณะโครงการมีการแลกเปลี่ยนภายในหน่วยงานตัวเอง ช่วยเหลือกันในฐานะเพื่อนร่วมงานเท่านั้น ส่วนเครือข่ายลักษณะประเด็นร่วม เริ่มมีการแลกเปลี่ยนการทำงานมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนความรู้และช่วยเหลือกันในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ตามความถนัดและความสามารถของสมาชิกขณะที่เครือข่ายลักษณะแยกประเด็น มีการแลกเปลี่ยนความรู้ในลักษณะแยกไปแต่ละประเด็น ในบางครั้งจะมีการแลกเปลี่ยนความรู้และบุคลากรข้ามประเด็น

3. ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ เครือข่ายลักษณะโครงการ ไม่มีความสัมพันธ์ที่แน่นอน ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเป็นลักษณะสั่งการ ลักษณะความสัมพันธ์ไม่มีความแน่นแฟ้น ส่วนเครือข่ายลักษณะประเด็นร่วม พอเกิดการทำงานประเด็นร่วมประเด็นเดียว ทำให้มีความสัมพันธ์ใหม่ลักษณะแบบกึ่งทางการ ที่ยังคงมีการใช้หนังสือคำสั่งเพื่อสั่งการให้เข้าร่วมทำงานสำหรับในบางหน่วยงาน แต่บางหน่วยงานก็ไม่จำเป็นต้องใช้หนังสือคำสั่ง ความสัมพันธ์ในช่วงนี้มีความเหนียวแน่น เพราะมีประเด็นร่วมกันในการทำงานประเด็นเดียว สมาชิกแต่ละคนจะรู้จักกันหมด

ขณะที่เครือข่ายลักษณะแยกประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเมื่อแยกกันเป็น 3 ประเด็น มีจุดเด่น คือ ทำให้มีสมาชิกเครือข่ายเพิ่มขึ้น มีแก้ไขปัญหาในประเด็นที่หลากหลายมากขึ้น แต่มีข้อเสีย คือ เมื่อมีการแยกประเด็นเพิ่มขึ้นจะทำให้เกิดความห่างเหินระหว่างสมาชิกเครือข่ายทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายกับคณะทำงานเครือข่ายลดลง เพราะฉะนั้นในการเกี่ยวข้องความสัมพันธ์ของสมาชิกเครือข่ายจะมีเลขาคณะอนุกรรมการแต่ละประเด็นเป็นตัวเกี่ยวข้องสมาชิกไว้ ถ้าเลขาคณะอนุกรรมการไม่มีทักษะ ความสามารถ และความเอาใจใส่ต่อประเด็นตนเองจะทำให้ไม่สามารถประสานความร่วมมือสมาชิกและจะทำให้ไม่สามารถขับเคลื่อนงานได้ ขณะเดียวกันนอกเหนือจากเลขาคณะอนุกรรมการทำหน้าที่เกี่ยวข้องความสัมพันธ์ของสมาชิก เครือข่ายลักษณะนี้ยังใช้วิธีการกำหนดพื้นที่กลางเป็นพื้นที่ร่วมหรือพื้นที่นำร่องเพื่อช่วยเกี่ยวข้องสมาชิกให้เข้าร่วมทำกิจกรรมจนเกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

4. ช่วงเวลาและความถี่ของความสัมพันธ์ เครือข่ายลักษณะโครงการ มีการพบปะกันตามงานประชุมต่างๆ ตามโครงการของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ทำให้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเป็นเพียงการพบปะพูดคุยเท่านั้น ส่วนเครือข่ายลักษณะประเด็นร่วม และเครือข่ายลักษณะแยกประเด็น จะมีการพบปะกันบ่อยครั้งทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทำให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสนิทสนมกันมากขึ้น จนเกิดความผูกพันระหว่างสมาชิก

7. อภิปรายผลการวิจัย (Discussion)

บทบาทหน้าที่ของสมาชิกเครือข่ายอำเภออย่างสีสุราช ในเครือข่ายความสัมพันธ์เดิม รูปแบบเครือข่ายลักษณะโครงการ มีความสัมพันธ์เชิงเดี่ยว ที่แหล่งทุนโครงการของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ มีความหวังต่อสมาชิกให้ดำเนินงานเพื่อบรรลุผลตัวชี้วัดของโครงการ มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Wasserman and Faust, (2001 อ้างถึงใน ธนพลกษ ชามะรัตน์, 2554) ที่ชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์เชิงเดี่ยว เป็นบทบาทของบุคคลแต่ละบทบาทจะมีความคาดหวังและบรรทัดฐานเป็นตัวชี้นำพฤติกรรมในการกระทำต่อกัน

ขณะเดียวกันเมื่อมีการปรับความสัมพันธ์แบบใหม่ในลักษณะเครือข่ายลักษณะประเด็นร่วมและเครือข่ายลักษณะแยกประเด็น ทำให้เกิดความสัมพันธ์เชิงซ้อน ที่สมาชิกในเครือข่ายมีบทบาทมากกว่าหนึ่งบทบาท คือ บทบาทหัวหน้ากับลูกน้องในสถานการณ์ทำงานของหน่วยงาน รวมถึงมีบทบาทเป็นเพื่อน พี่น้อง ในการทำงานของเครือข่ายองค์กรประชาสังคมอำเภออย่างสีสุราช โดยแบ่งบทบาทตามความสมัครใจ ความถนัด ความสามารถของสมาชิกแต่ละคน และยังมีบทบาทอันที่เพื่อนมิตร คนบ้านเดียวกัน ที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตำบล และระดับอำเภอ สอดคล้องกับผลการศึกษาของจันทะลาวรรณหงส์ (2561) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง เครือข่ายทางสังคมของแรงงานสตรีลาวย้ายถิ่นในจังหวัดอุดรธานี ประเทศไทย ชี้ให้เห็นว่า บทบาทของสมาชิกในเครือข่ายทางสังคมของแรงงานสตรีลาวย้ายถิ่น มีลักษณะเป็นบทบาทเชิงซ้อน มีทั้งเครือข่ายที่พี่น้อง ความรู้จักกัน ความเป็นเพื่อน ได้ช่วยเหลือกันโดยไม่หวังผลตอบแทนที่เป็นตัวเลข แต่ขอแรงงานในการช่วยเหลือกันให้ผ่านอุปสรรคไปด้วยกัน

นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของศุภลักษณ์ ดันเกษมขจรศ (2557) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง เครือข่ายทางสังคมของกลุ่มผู้ขับขีรถยนต์ซูซูกิสวีฟท์ ชี้ให้เห็นว่า สมาชิกเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มผู้ขับขีรถยนต์ซูซูกิสวีฟท์ มีบทบาทหน้าที่มาด้วยความสมัครใจ เพื่อเข้าร่วมกิจกรรม และมีความเสียสละที่จะเข้ามามีบทบาทหน้าที่ต่างๆ ในเรื่องของตนเอง หน้าที่ มีการเลือกประธาน เลขา และกำหนดบทบาทหน้าที่ในแต่ละส่วนอย่างชัดเจน รวมถึงยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของธนพฤกษ์ ชามะรัตน์ (2559) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง สัมมาชีพกลางมวลมิตรสหาย “ไทย - ออส” : เครือข่ายทางสังคม ของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย ชี้ให้เห็นว่า คนกลางที่เป็นศูนย์กลางของเครือข่ายย่อยที่มีแรงงานนักเรียนไทย - ออส ที่มีความสัมพันธ์ด้วยเครือข่าย 5 - 6 คน จะแสดงบทบาทเป็นตัวแทนในการติดต่อประสานการทำงานกับนายจ้าง และให้ความช่วยเหลือสมาชิกแรงงานไทย - ออส คนอื่นๆ

สำหรับการแลกเปลี่ยนภายในเครือข่ายทางสังคมเพื่อสุขภาพอำเภออย่างสีสุราช ในรูปแบบความสัมพันธ์แบบใหม่ ในลักษณะเครือข่ายลักษณะประเด็นร่วมและเครือข่ายลักษณะแยกประเด็น สมาชิกในเครือข่ายได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ และบุคลากร เพื่อสนับสนุนการทำงานในพื้นที่ และมีการแลกเปลี่ยนความรู้ข้ามประเด็นการทำงาน เพื่อช่วยเหลือกันในกรณีที่บางประเด็นยังไม่มีความรู้เฉพาะเรื่อง หรือมีการลงปฏิบัติการ ทำภารกิจร่วมกันในพื้นที่นาร่องเพื่อร่วมมือแก้ไขปัญหาาร่วมกัน สอดคล้องกับผลการศึกษาของจันทะลา วรณหงส์ (2561) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง เครือข่ายทางสังคมของแรงงานสตรีลาวย้ายถิ่นในจังหวัดอุดรธานี ประเทศไทย ชี้ให้เห็นว่า แรงงานสตรีลาวย้ายถิ่นจะมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ช่วยเหลือกัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของธนพฤกษ์ ชามะรัตน์ (2559) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง สัมมาชีพกลางมวลมิตรสหาย “ไทย - ออส” : เครือข่ายทางสังคม ของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย ชี้ให้เห็นว่า แรงงานไทย - ออส จะพยายามทำความรู้จัก รักษาความสัมพันธ์ และสร้างเครือข่ายทางสังคมเอาไว้ใช้ในการทำงาน โดยจำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่อยู่ในรูปข้อมูล หรือรูปกิจกรรม ในการประสานความร่วมมือในการทำงาน

ขณะเดียวกันทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ของความสัมพันธ์ใหม่ จะมีเลขาประเด็นทำหน้าที่ในการเกื้อยอความสัมพันธ์ของสมาชิกเครือข่าย เมื่อมีการขยายประเด็นการทำงานจำเป็นต้องมีการศูนย์กลางในการเกื้อยอความสัมพันธ์สมาชิกเครือข่าย

เพื่อช่วยประสานงานและสนับสนุนการทำงานระหว่างแต่ละประเด็นอย่างเท่าเทียมกัน เพราะฉะนั้นการขยายประเด็นการทำงานจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งกับความเท่าเทียม และไม่เท่าเทียมกันในการแลกเปลี่ยน การช่วยเหลือ การกระจายผลประโยชน์ หรือการมีส่วนร่วมในการทำงาน ซึ่งจะมีผลโดยตรงกับความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่าย สอดคล้องกับผลการศึกษาของจันทะลา วรณหงส์ (2561) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง เครือข่ายทางสังคมของแรงงานสตรีลาวย้ายถิ่นในจังหวัดอุดรธานี ประเทศไทย ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ของแรงงานสตรีลาวย้ายถิ่น ที่ได้รับการแลกเปลี่ยนสิ่งต่างๆ ในลักษณะที่ได้รับเท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกัน หรือคนที่ได้รับจะรู้สึกพอใจและไม่พอใจในสิ่งนั้นก็

ในส่วนช่วงเวลาและความถี่ของความสัมพันธ์ในรูปแบบความสัมพันธ์ใหม่เครือข่ายทางสังคมเพื่อสุขภาพอำเภออย่างสีสุราช ในเครือข่ายลักษณะประเด็นร่วมและขณะที่เครือข่ายลักษณะแยกประเด็น จะมีการพบปะกันบ่อยครั้งทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทำให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสนิทสนมกันมากขึ้น จนเกิดความผูกพันระหว่างสมาชิก สอดคล้องกับผลการศึกษาของธนพฤกษ์ ชามะรัตน์ (2561) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง วัฒนธรรม “เกี่ยว” ในเครือข่ายทางสังคมของชาวนาอีสานในยุคประเทศไทย 4.0 ที่ชี้ให้เห็นว่า ความถี่ของความสัมพันธ์ที่ยังได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันมากยังมีโอกาสพัฒนาความไว้วางใจกันมากขึ้น

8. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย (Recommendation)

ผลจากการศึกษาวิจัย ที่พบว่า เครือข่ายทางสังคมเพื่อสุขภาพอำเภออย่างสีสุราช ได้มีการพัฒนาความสัมพันธ์ของตัวแทนหน่วยงานภาครัฐราชการ ภาคเอกชน และภาคประชาชน จากรูปแบบเดิมที่เป็นเครือข่ายลักษณะโครงการ ต่อมาได้พัฒนารูปแบบความสัมพันธ์ใหม่เป็นเครือข่ายลักษณะประเด็นร่วมและเครือข่ายลักษณะแยกประเด็น (เป็นการเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์เป็นการกระจายตัวเพื่อช่วงชิงพื้นที่ เพื่อกระทำการในระดับตำบลและอำเภอมากขึ้น) จนทำให้เกิดการประสานความร่วมมือของตัวแทนหน่วยงานภาครัฐราชการ ภาคเอกชน และภาคประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคนในอำเภออย่างสีสุราช

จากผลการวิจัยดังกล่าว จึงมีข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานเครือข่ายทางสังคมเพื่อสุขภาพอำเภออย่างสีสุราช เพื่อให้เกิดการพัฒนาารูปแบบความสัมพันธ์ใหม่ ควรมีการสนับสนุนให้เกิดปรับเปลี่ยนรูปแบบเครือข่ายทางสังคมจากเครือข่ายลักษณะแยกประเด็นเป็นเครือข่ายลักษณะเชิงพื้นที่ตำบล หรือชุมชน เพื่อเพิ่มบทบาทในการทำงานให้กับสมาชิกรายใหม่ที่มีความสนใจที่จะเข้าร่วมทำงานกับเครือข่ายทางสังคมเพื่อสุขภาพอำเภออย่างสีสุราช รวมถึงใช้พื้นที่ตำบล หรือชุมชน ช่วยเกื้อหนุนประเด็นการทำงานที่แยกออกจากกันในแต่ละประเด็น

9. เอกสารอ้างอิง (References)

- จันทะลา วรณหงส์. (2561). เครือข่ายทางสังคมของแรงงานสตรีลาวย้ายถิ่นในจังหวัดอุดรธานี ประเทศไทย. **วารสารราชภัฏ สุราษฎร์ธานี**, 5 (2), 127 – 148.
- ธนพลฤกษ์ ชามะรัตน์. (2554). **การสร้างเครือข่ายทางสังคมของนายหน้าแรงงานอีสาน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- _____. (2559). สัมภาษณ์กลางมวล์มิตรสหาย “ไทย - ออส” : เครือข่ายทางสังคม ของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี**, 8 (3), 267 – 289.
- _____. (2561). วัฒนธรรม “เกี้ยว” ในเครือข่ายทางสังคมของชาวนาอีสานในยุคประเทศไทย 4.0. **วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม**, 7 (2), 1 – 25.
- บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์ และคณะ. (2559). **การบริหารงานภาครัฐแนวใหม่**. [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก<http://wiki.kpi.ac.th> [5 มีนาคม 2562].
- ประภาส ปันตบแต่ง. (2557). การเมืองภาคประชาชน ขบวนการประชาสังคมในสังคมไทยและบทบาทต่อสังคมการเมืองไทย. [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก<https://www.academia.edu/31090205/> [22 สิงหาคม 2560].
- วรรณดี สุทธิณารากร. (2559). **การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยในกระบวนทัศน์ทางเลือก** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : สยามปริทัศน์.

ศุภลักษณ์ ตันเกษมขจรศ. (2557). เครือข่ายทางสังคมของกลุ่มผู้ขับชีรถยนต์ซูซูกิสวีฟท์.

วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University, 10 (3), 1038 – 1052.

สภากักแพง เป็งแงง คนมหาสารคาม. (2560). กลไกประชาสังคมระดับอำเภอ จังหวัดมหาสารคาม. **บันทึกการประชุมกลไกประชาสังคมระดับอำเภอจังหวัดมหาสารคาม.** มหาสารคาม : มหาสารคาม.

สภากักแพง เป็งแงง คนอำเภอยางสีสุราช. (2557). เวทีพัฒนานโยบายสาธารณะระดับอำเภอพื้นที่อำเภอยางสีสุราช. **บันทึกการประชุมเวทีพัฒนานโยบายสาธารณะระดับอำเภอพื้นที่อำเภอยางสีสุราช.** มหาสารคาม : มหาสารคาม.

อนุสรณ์ ลิ่มมณี. (2558). **รัฐ สังคม และการเปลี่ยนแปลง : การพิจารณาในเชิงอำนาจนโยบาย และเครือข่ายความสัมพันธ์**(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สยามปริทัศน์.